

BÖLÜM 10

COVID-19 PANDEMİSİNDE TEMEL SAĞLIK HİZMETLERİNİN TOPLUMLA BÜTÜNLEŞİK SUNUMU VE TOPLUMUN GÜÇLENDİRİLMESİ

Şenay ŞERMET KAYA¹

GİRİŞ

Çin'in Wuhan kentinde 2019 yılı sonlarında tanımlanamayan bir pnömoni vakasının ortaya çıkışı ile birlikte, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) bütün ülkelerin enfeksiyonu tespit etmek ve yayılmasını önlemek için harekete geçmesi gerektiğini bildirmiştir. Bununla birlikte enfeksiyonu önlemek için aşı çalışmalarının öncelikle ele alındığı ancak, aşı bulunana kadar önlemeye yönelik birçok temel halk sağlığı müdahalesine sahip olduğunu belirtmiştir. Bu doğrultuda ülkelere hastalığı teşhis ve tedavi etmek, sağlık çalışanlarını korumak için malzeme gönderdiklerini, hastalığın yayılmasını nasıl önleyecekleri ve hasta olanlara nasıl bakılacağı konusunda tavsiyeler ilettiklerini, ülkelerin laboratuvar kapasitesini güçlendirdiklerini, binlerce sağlık çalışanı yetiştirildiğini ve kendi sağlığını ve başkalarının sağlığını korumak için neler yapabileceği konusunda halkı bilgilendirdiklerini bildirmiştir (1). Ancak 11 Mart 2020'de COVID-19 pandemisinin ilanı ile birlikte birçok ülkede artan vaka sayıları, hastalığın tanı, tedavi ve bakımına yönelik talebi hızla arttırmış ve sağlık sistemlerinin kapasitesini önemli derecede zorlamıştır. Sağlık sisteminin en önemli iki temel taşı olan insan iş gücü ve kişisel koruyucu donanımı yetersizliği ile karşı karşıya kalmış ve sağlık hizmetlerinin erişilebilirliği tehlikeye girmiştir (2-5).

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Semra ve Vefa Küçük Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, sermetkayasenay@gmail.com

ülkelerin toplum sağlığı hizmetlerine hak ettiği değeri vermesi, bu hizmetlere ilişkin sahip oldukları kapasitelerini artırması ve politikalarında kapsamlı bir düzenleme yapması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

1. WHO. *WHO Director-General's remarks at the media briefing on 2019-nCoV on 11 February 2020*. (10/10/2021 tarihinde <https://www.who.int/dg/speeches/detail/who-directorgeneral-s-remarks-at-the-media-briefing-on-2019-ncov-on-11-february-2020> adresinden ulaşılmıştır).
2. WHO. *Coronavirus Disease 2019 (COVID-19) Situation Report-51, 2020*. (06/08/2021 tarihinde <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/331475/nCoVsitrep11Mar2020-eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y> adresinden ulaşılmıştır).
3. Sen-Crowe B, Sutherland M, McKenney M, et al. A closer look into global hospital beds capacity and resource shortages during the COVID-19 pandemic. *Journal of Surgical Research*, 2021;260:56-63. doi: 10.1016/j.jss.2020.11.062.
4. Sun S, Xie Z, Yu K, et al. COVID-19 and healthcare system in China: challenges and progression for a sustainable future. *Globalization and Health*, 2021;17(1):1-8. doi: 10.1186/s12992-021-00665-9
5. Tutor J, Pascual RAQ. The repercussions of the ongoing COVID-19 pandemic to the medical community. *Journal of Public Health*, 2021;fdab370:1-2. <https://doi.org/10.1093/pubmed/fdab370>
6. WHO. *Health in 2015: from MDGs to SDGs*. (20/08/2021 tarihinde <https://www.who.int/data/gho/publications/mdgs-sdgs> adresinden ulaşılmıştır).
7. Terzioğlu F. COVID-19 Sürecinde Sağlık Sistemlerinin Zorlukların Üstesinden Gelebilmeye Kapasitesinin Geliştirilmesi ve Hemşireler ile Diğer Sağlık Profesyonellerinin Güçlendirilmesi. *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 2021;14(COVID-19):76-83. doi: 10.12956/tchd.733123
8. Robertson T, Carter ED, Chou VB, et al. Early estimates of the indirect effects of the COVID-19 pandemic on maternal and child mortality in low-income and middle-income countries: a modelling study. *The Lancet Global Health*, 2020;8(7):e901-e908. doi: 10.1016/S2214-109X(17)30268-1
9. Pant S, Koirala S, Subedi M. Access to maternal health services during COVID-19. *Europasian Journal of Medical Sciences*, 2020;2 46-50. doi: 10.46405/ejms.v2i2.110
10. Özdelikara A, Yaman E. Pandemi sürecinde çalışan hemşirelerin sağlık kaygısı ve karşılanmayan hemşirelik bakım gereksinimlerinin belirlenmesi. *Samsun Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2021;6(2):383-399. <https://doi.org/10.47115/jsbs.972178>
11. Peiris D, Sharma M, Praveen D, et al. Strengthening primary health care in the COVID-19: a review of best practices to inform health system responses in low-and middle-income countries. *WHO South-East Asia Journal of Public Health*. 2021;10(3):6. doi: 10.4103/2224-3151.309867
12. WHO. *Minimum requirements for infection prevention and control programmes 2019*. (12/06/2021 tarihinde <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/330080/9789241516945-Eng.Pdf?Ua=1> adresinden ulaşılmıştır).
13. WHO. *Report of the Global Conference on Primary Health Care: From Alma-Ata towards Universal Health Coverage and the Sustainable Development Goals 2019*. (23/11/2021 tarihinde <https://www.who.int/publications/i/item/report-of-the-global-conference-on-primary-health-care-from-alma-ata-towards-universal-health-coverage-and-the-sustainable-development-goals> adresinden ulaşılmıştır).
14. WHO. *Community -Based Health Care, Including Outreach and Campaigns, in the Context of the Covid-19 Pandemic. Interim Guidance 2020*. (05/08/2021 tarihinde https://www.who.int/publications/i/item/WHO-2019-nCoV-Comm_health_care-2020.1 adresinden ulaşılmıştır).
15. Agarwal S, Sripad P, Johnson C, et al. A conceptual framework for measuring community health workforce performance within primary health care systems. *Human resources for health*, 2019;17(1):1-20. doi: 10.1186/s12960-019-0422-0.

16. Starfield B, Shi L, Macinko J. Contribution of primary care to health systems and health. *The milbank quarterly*, 2005; 83(3): 457-502. doi: 10.1111/j.1468-0009.2005.00409.x
17. Liaw W, Rankin J, Bazemore A, et al. Teaching population health: community-oriented primary care revisited. *Academic Medicine*, 2017;92(3):419. doi: 10.1097/ACM.0000000000001552
18. Minnesota Department of Health. *Public health interventions: Applications for public health nursing practice 2019*. (10/10/2021 tarihinde <https://www.health.state.mn.us/communities/practice/research/phncouncil/wheel.htm> adresinden ulaşılmıştır).
19. Sümen A. Toplum temelli halk sağlığı hemşireliği uygulamaları için bir model: Müdahale çarkı, *Halk Sağlığı Hemşireliği Dergisi*, 2021;3(1):64-78.
20. Varol G, Tokuç, B. Halk sağlığı boyutuyla Türkiye'de Covid-19 pandemisinin değerlendirmesi. *Namik Kemal Tıp Dergisi*, 2020;8(3):579-594.
21. Şahin E, Ayaz F. Bir sağlık arama davranışı olarak sosyal medya kullanımı: İzolasyon, karantina ve sosyal mesafe tedbirlerinde Facebook'ta COVID-19 içerikli sosyal medya paylaşımlarının görünümü. *Connectist: Istanbul University Journal of Communication Sciences*, 2021;60:185-215. doi: 10.26650/CONNECTIST2021-862042
22. WHO. *New App for WHO's medical eligibility criteria for contraceptive use*. 2019. (11/11/2021 tarihinde <https://www.who.int/reproductivehealth/mec-app/en/> adresinden ulaşılmıştır).
23. WHO. *Coronavirus disease (COVID-19) technical guidance: surveillance and case definitions 2019*. (20/03/2021 tarihinde <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/technical-guidance/surveillance-and-case-definitions> adresinden ulaşılmıştır).
24. WHO. *COVID-19: operational guidance for maintaining essential health services during an outbreak: interim guidance 2020*. (20/07/2021 tarihinde <https://apps.who.int/iris/handle/10665/331561> adresinden ulaşılmıştır).
25. Gresh A, LaFave S, Thamilselvan V, et al. Service learning in public health nursing education: How COVID-19 accelerated community-academic partnership. *Public Health Nursing*, 2021;38(2):248-257. <https://doi.org/10.1111/phn.12796>
26. Roberts L. Pandemic brings mass vaccinations to a halt. *Science*, 2020;368(6487):116-118. doi:10.1126/science.368.6487.116
27. Campbell C, Scott K. Retreat from Alma-Ata? The WHO's report on task shifting to community health workers for AIDS care in poor countries. *Global Public Health*, 2011;6(2):125-38. <https://doi.org/10.1080/17441690903334232>
28. Schneider H, Lehmann U. From community health workers to community health systems: time to widen the horizon? *Health System and Reform*, 2016;2(2):112-8. doi:10.1080/23288604.2016.1166307
29. Pfaffmann Zambuni J, Rasanathan K, Hipgrave D, et al. Community health systems: allowing community health workers to emerge from the shadows. *The Lancet Global Health*, 2017;5(9):e866-7. [https://doi.org/10.1016/S2214-109X\(17\)30268-1](https://doi.org/10.1016/S2214-109X(17)30268-1)
30. USAID ve UNICEF. *Institutionalizing community health conference 2017*. (12/10/2021 tarihinde <https://ichc2017.mcsprogram.org/> adresinden ulaşılmıştır).
31. WHO. *Mental health and psychosocial considerations during the COVID-19 outbreak, 18, March 2020*. (20/07/2021 tarihinde <https://apps.who.int/iris/handle/10665/331490> adresinden ulaşılmıştır).

32. WHO ve ICRS. (2018). *Basic emergency care: approach to the acutely ill and injured: participant workbook*. (12/06/2021 tarihinde <https://apps.who.int/iris/handle/10665/275635> adresinden ulaşılmıştır).
33. Chowdhury P, Paul SK, Kaiser S, et al. COVID-19 pandemic related supply chain studies: A systematic review. *Transportation Research Part E: Logistics and Transportation Review*, 2021;148:10227. <https://doi.org/10.1016/j.tre.2021.102271>
34. Ageron B, Benzidia S, Bourlakis M. Healthcare logistics and supply chain—issues and future challenges. In *Supply Chain Forum: An International Journal*, 2018;19(1):1-3. <https://doi.org/10.1080/16258312.2018.1433353>
35. UNICEF. *Supply assessment and Outlook on nonspecific COVID-19 supplies. An overview of the current and anticipated near-term impact of COVID-19 on UNICEF's supply chains for country programmes 2020*. (14/10/2021 tarihinde <https://www.unicef.org/coronavirus/Covid-19-resources-practitioners> adresinden ulaşılmıştır).
36. WHO. *Coronavirus disease (COVID-19) technical guidance: patient management 2020*. (07/10/2021 tarihinde <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/technical-guidance/patient-management> adresinden ulaşılmıştır).
37. WHO. *Home care for patients with COVID-19 presenting with mild symptoms and management of their contacts: interim guidance, 17 March 2020*. (15/11/2021 tarihinde WHO/nCov/IPC/Home-Care/2020.3 adresinden ulaşılmıştır).